

MAGDALENA BRZOWSKA-WOŚ

Gdańsk University of Technology, Poland

ORCID iD: 0000-0002-8433-0685

PIĘCIOETAPOWY MODEL IDENTYFIKACJI LUK BADAWCZYCH: OD EKSPŁORACJI DO APLIKACJI

A FIVE-STEP MODEL FOR RESEARCH GAP IDENTIFICATION: FROM EXPLORATION TO APPLICATION

ABSTRACT

Purpose: *The purpose of this article is to develop a conceptual and methodological framework for identifying research gaps in the social sciences, with illustrative reference to management, marketing, psychology, and sociology.*

Methods: *The article applies a critical integrative review of the literature on major strategies for identifying research gaps, including systematic literature reviews, bibliometric analyses, narrative syntheses, and hybrid approaches. These strategies are compared in terms of their strengths, limitations, and usefulness in interdisciplinary research.*

Results: *The paper proposes a five-step framework consisting of exploration, systematization, triangulation, interpretation, and application. The model integrates quantitative and qualitative approaches and introduces criteria for moving between stages. It enables the identification of empirical, theoretical, methodological, and contextual gaps and supports the transition from recognizing a scientific problem to formulating research recommendations.*

Discussion: *The proposed framework should be treated as a conceptual and methodological tool rather than an empirically validated model. Its value lies in organizing the process of identifying research gaps and linking diagnosis, interpretation, and application. Further studies should test the model in different disciplines, types of literature reviews, and research contexts.*

KEYWORDS: *identification of research gaps, five-step framework, interdisciplinary approach, mixed methods, triangulation, literature review*

STRESZCZENIE

Cel: *Celem artykułu jest opracowanie koncepcyjno-metodologicznych ram identyfikacji luk badawczych w naukach społecznych, z uwzględnieniem przykładów z obszaru zarządzania, marketingu, psychologii i socjologii.*

Metody: *W warstwie metodologicznej artykuł opiera się na krytycznym przeglądzie integracyjnym literatury. Porównano główne strategie identyfikacji luk badawczych: systematyczne przeglądy literatury, analizy bibliometryczne, analizy narracyjne oraz podejścia hybrydowe. Oceniono ich zalety, ograniczenia oraz przydatność w badaniach interdyscyplinarnych.*

Wyniki: *W opracowaniu zaproponowano pięcioetapowy model obejmujący eksplorację, systematyzację, triangulację, interpretację oraz aplikację. Model integruje podejścia ilościowe i jakościowe oraz wskazuje kryteria przejścia między etapami. Umożliwia identyfikację luk empirycznych, teoretycznych, metodologicznych i kontekstualnych oraz wspiera przejście od rozpoznania problemu naukowego do sformułowania rekomendacji badawczych.*

Omówienie: *Proponowane ramy należy traktować jako narzędzie koncepcyjno-metodologiczne, a nie model empirycznie zwalidowany. Ich wartość polega*

na uporządkowaniu procesu identyfikacji luk badawczych oraz powiązaniu diagnozy, interpretacji i aplikacji. Dalsze badania powinny testować model w różnych dyscyplinach, typach przeglądów literatury oraz kontekstach badawczych.

SŁOWA KLUCZOWE: *identyfikacja luk badawczych, model pięcioetapowy, podejście interdyscyplinarne, metody mieszane, triangulacja, przegląd literatury*

WPROWADZENIE

Identyfikacja luk badawczych stanowi jeden z kluczowych etapów procesu naukowego, ponieważ pozwala ocenić, czy planowane badania wnoszą nową wartość teoretyczną i praktyczną, czy powielają istniejące ustalenia. W literaturze wskazuje się, że analiza dorobku naukowego powinna prowadzić do identyfikacji obszarów wymagających dalszej konceptualizacji (Kum, Berglund, Hollander, 2025; Snyder, 2019). Ma to szczególne znaczenie w naukach społecznych analizujących złożone zjawiska jednostkowe, organizacyjne i społeczne wymagające integracji różnych perspektyw teoretycznych i metodologicznych (Oishi, Kesebir, Snyder, 2009; Sudhir i in., 2015). Jak podkreślają Marzi i in. (2025), systematyczna identyfikacja luk sprzyja rozwojowi teorii i ogranicza powielanie schematów badawczych. W niniejszym artykule luka badawcza nie jest traktowana jako zamiennik problemu naukowego, lecz jako sposób na jego doprecyzowanie. Problem naukowy wyznacza szerszy obszar wymagający wyjaśnienia, natomiast luka badawcza wskazuje konkretny niedostatek wiedzy, teorii, metody lub kontekstu, który uzasadnia podjęcie dalszych badań. Takie ujęcie koresponduje z podejściem, w którym przegląd bibliometryczny służy nie tylko mapowaniu literatury, ale także badaniu problemów naukowych w danej dyscyplinie (Szarucki, 2025).

W literaturze wyróżnia się cztery podstawowe typy luk: empiryczne (brak adekwatnych danych), teoretyczne (niedostatki lub niespójność modeli wyjaśniających), metodologiczne (ograniczenia narzędzi badawczych) oraz kontekstowe (dominacja badań z krajów Globalnej Północy i marginalizacja innych perspektyw) (Cheng, Edwards, Darcy, 2018; Snyder, 2019). Typologia ta znajduje zastosowanie w wielu dyscyplinach nauk społecznych, gdzie zróżnicowanie podejść badawczych sprzyja rozwojowi teorii

i powstawaniu nowych obszarów niedostatecznie rozpoznanych (Bögenhold, Fink, Kraus, 2014).

Badania w różnych dyscyplinach wskazują na odmienne źródła takich luk. W zarządzaniu podkreśla się niedostatek analiz dotyczących nowych form organizacji pracy i cyfryzacji (Linnenluecke, Marrone, 2020; Rouhani, Bozorgi, 2024), w marketingu – potrzebę redefinicji pojęć takich jak lojalność klienta w warunkach transformacji cyfrowej (Mariani, Perez-Vega, Wirtz, 2022). Psychologia mierzy się z ograniczoną transferowalnością wyników badań laboratoryjnych do praktyki, natomiast socjologia zwraca uwagę na globalne asymetrie w produkcji wiedzy oraz niedostateczną reprezentację kontekstów Globalnego Południa (Sahni, Sinha, 2016; Collyer, 2018).

Do identyfikacji luk stosuje się różne podejścia metodologiczne. Systematyczne przeglądy literatury zapewniają transparentność i replikowalność selekcji źródeł (Robinson, Saldanha, McKoy, 2011), analizy bibliometryczne umożliwiają mapowanie struktur wiedzy i trendów badawczych (Donthu i in., 2021), a podejścia hybrydowe łączą analizy ilościowe i jakościowe (Turnbull, Chugh, Luck, 2023; Marzi i in., 2025).

Mimo rosnącej liczby opracowań integrujących różne techniki przeglądu literatury, istniejące podejścia koncentrują się głównie na diagnozie stanu wiedzy i rzadziej obejmują interpretację oraz operacjonalizację zidentyfikowanych luk.

Celem artykułu jest zbudowanie koncepcyjno-metodologicznych, interdyscyplinarnych ram identyfikacji luk badawczych w naukach społecznych. Proponowany model obejmuje pięć etapów: eksplorację, systematyzację, triangulację, interpretację i aplikację. Wprowadza jawne punkty decyzyjne w procesie identyfikacji luk, formalizuje triangulację metod ilościowych i jakościowych oraz domyka procedurę etapem aplikacyjnym ukierunkowanym na formułowanie rekomendacji badawczych i praktycznych. Ze względu na koncepcyjny charakter model wymaga dalszej walidacji empirycznej w zróżnicowanych dyscyplinach i kontekstach badawczych.

METODY BADAWCZE

Identyfikacja luk badawczych w naukach społecznych wymaga metod łączących rygor systematycznej analizy z interpretacyjną syntezą literatury (Paul, Criado, 2020; Turnbull i in., 2023). W literaturze wyróżnia się cztery podejścia: systematyczne przeglądy literatury (SLR), analizy bibliometryczne, analizy narracyjne oraz podejścia hybrydowe łączące strategie ilościowe i jakościowe (Marzi i in., 2025; Turnbull i in., 2023).

SLR zapewniają transparentną i replikowalną procedurę selekcji źródeł, umożliwiając identyfikację dominujących teorii oraz obszarów marginalizowanych (Robinson, Saldanha, McKoy, 2011). Ich ograniczeniami pozostają jednak czasochłonność oraz ryzyko selekcyjności wyników (Rouhani, Bozorgi, 2024).

Analizy bibliometryczne umożliwiają ilościowe mapowanie dorobku naukowego poprzez analizę cytowań, współautorstwa i współwystępowania słów kluczowych (Donthu i in., 2021). Pozwalają identyfikować struktury wiedzy oraz trendy badawcze, jednak koncentrują się głównie na strukturze pola badawczego, dostarczając ograniczonego wglądu w przyczyny powstawania luk (Marzi i in., 2025).

Analizy narracyjne opierają się na jakościowej interpretacji literatury i umożliwiają uchwycenie kontekstów teoretycznych oraz społecznych (Leong, 2021). Ich ograniczeniem pozostaje mniejsza replikowalność oraz większe ryzyko subiektywności interpretacji (Sahni, Sinha, 2016).

W odpowiedzi na ograniczenia pojedynczych strategii rozwijają się podejścia hybrydowe łączące analizy ilościowe i jakościowe (Turnbull i in., 2023). Łączenie SLR z bibliometrią lub analizą narracyjną umożliwia zarówno mapowanie pola wiedzy, jak i interpretację jego niedostatków w szerszym kontekście teoretycznym i społecznym (Marzi i in., 2025).

Każda metoda pełni inną funkcję: SLR zapewniają rygor proceduralny, bibliometria mapowanie struktur wiedzy, analizy narracyjne interpretację kontekstową, a podejścia hybrydowe integrację perspektyw badawczych (tabela 1).

Tabela 1. Metody identyfikacji luk badawczych w naukach społecznych

Metoda	Charakterystyka	Przykłady zastosowań	Ograniczenia	Źródła
Systematyczny przegląd literatury (SLR)	Transparentny, powtarzalny proces selekcji i analizy literatury	Zarządzanie – modele przywództwa; Marketing – lojalność konsumentów; Psychologia – motywacja; Socjologia – instytucje	Czasochłonny, podatny na problem doboru źródeł	Robinson i in. (2011); Linnenluecke, Marrone (2020)
Bibliometria	Ilościowa analiza dorobku (cytowania, współautorstwo, słowa kluczowe)	Zarządzanie – zrównoważony rozwój; Marketing – e-commerce, social media; Psychologia – stres, dobrostan; Socjologia – konsumpcja	Brak wyjaśnienia przyczyn luk, skupienie na strukturze badań	Donthu i in. (2021)
Analiza narracyjna	Interpretacja jakościowa, budowanie spójnych opowieści o stanie badań	Zarządzanie – kultura organizacyjna; Marketing – doświadczenia konsumentów; Psychologia – tożsamość; Socjologia – dyskurs publiczny	Mniejsza replikowalność, subiektywność interpretacji	Leong (2021); Sahni, Sinha (2016)
Podejścia hybrydowe	Integracja metod ilościowych i jakościowych dla pełniejszej diagnozy luk	Zarządzanie/Marketing – bibliometria + narracja; Psychologia/Socjologia – cytowania + analiza jakościowa	Złożoność, większe wymagania wobec badacza, trudności w integracji wyników	Marzi i in. (2025); Turnbull i in. (2023); Rouhani, Bozorgi (2024)

Źródło: opracowanie własne.

Wybór metody identyfikacji luk powinien być uzależniony od celu badania oraz charakteru analizowanej literatury. W badaniach interdyscyplinarnych szczególnie użyteczne okazują się strategie integracyjne, które umożliwiają zarówno identyfikację braków w wiedzy, jak i ich interpretację w szerszym kontekście teoretycznym i praktycznym.

TYPOLOGIA LUK BADAWCZYCH

W literaturze nauk społecznych najczęściej wyróżnia się cztery typy luk badawczych: empiryczne, teoretyczne, metodologiczne oraz kontekstualne (Cheng, Edwards, Darcy, 2018; Snyder, 2019). Typologia ta stanowi użyteczne narzędzie porządkujące w badaniach interdyscyplinarnych.

Luki empiryczne odnoszą się do braku danych umożliwiających weryfikację określonych zjawisk. Mogą wynikać z ograniczonej dostępności prób badawczych, braku badań longitudinalnych lub niedostatecznej reprezentatywności analizowanych populacji. Przykłady obejmują m.in. badania nad długookresowymi skutkami transformacji cyfrowej, dobrostanem w warunkach pracy

hybrydowej czy jakością życia w krajach Globalnego Południa (Mariani i in., 2022; Collyer, 2018).

Luki teoretyczne wynikają z niedostatecznego rozwoju lub niespójności koncepcji wyjaśniających. Pojawiają się w sytuacjach, gdy istniejące modele nie obejmują nowych zjawisk, takich jak transformacja cyfrowa czy zmiany w relacjach konsument–marka w środowisku mediów społecznościowych (Rouhani, Bozorgi, 2024; Sahní, Sinha, 2016).

Luki metodologiczne pojawiają się wtedy, gdy stosowane narzędzia badawcze nie pozwalają w pełni uchwycić złożoności analizowanych zjawisk, np. w wyniku rozbieżności między założeniami metodologicznymi a praktyką badawczą (Sarstedt, Bengart, Shaltoni, 2018; Marzi i in., 2025). Mogą wynikać z dominacji jednego typu metod, ograniczonego wykorzystania podejść mieszanych lub nadmiernego polegania na danych deklaracyjnych (Marzi i in., 2025; Merkl-Davies, Brennan, 2011).

Luki kontekstualne odnoszą się do niedostatecznej reprezentacji określonych środowisk społecznych, kulturowych lub geograficznych. Często wynikają z koncentracji badań w krajach rozwiniętych przy jednoczesnym niedostatku analiz rynków wschodzących, MŚP czy społeczeństw wieloetnicznych (Cheng i in., 2018; Leong, 2021).

Typologia ta pełni funkcję heurystyczną: luki empiryczne wskazują potrzebę nowych badań, teoretyczne – rozwój modeli wyjaśniających, metodologiczne – innowacje badawcze, a kontekstualne – poszerzenie analiz o zróżnicowane środowiska społeczno-kulturowe. Syntetyczne zestawienie przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2. *Typologia luk badawczych w naukach społecznych – przykłady interdyscyplinarne*

Typ luki	Charakterystyka	Przykłady z dyscyplin	Źródła
Empiryczna	Brak wystarczających danych do potwierdzenia zjawisk	Zarządzanie – badania nad agile w dużych firmach; Marketing – analizy długoterminowych zachowań konsumentów online; Psychologia – dobrostan w pracy hybrydowej; Socjologia – jakość życia w Globalnym Południu	Mariani i in. (2022); Collyer (2018)
Teoretyczna	Niedostatek lub niespójność teorii wyjaśniających	Zarządzanie – brak teorii transformacji cyfrowej; Marketing – redefinicja lojalności w mediach społecznościowych; Psychologia – fragmentaryzacja teorii motywacji; Socjologia – niedostateczna integracja analiz nierówności globalnych z perspektywą asymetrii w produkcji i obiegu wiedzy	Rouhani, Bozorgi (2024); Turnbull i in. (2023); Sahni, Sinha (2016); Collyer (2018)
Metodologiczna	Niewystarczające lub ograniczone narzędzia badawcze	Zarządzanie – dominacja metod ilościowych; Marketing – brak mixed methods; Psychologia – nadmierne poleganie na eksperymentach laboratoryjnych; Socjologia – brak badań porównawczych na dużą skalę	Marzi i in. (2025); Linnenluecke, Marrone (2020)
Kontekstualna	Brak badań w określonych warunkach społecznych, kulturowych lub geograficznych	Zarządzanie – brak badań w MŚP w krajach rozwijających się; Marketing – niedobór analiz na rynkach wschodzących; Psychologia – brak badań międzykulturowych; Socjologia – niedostatek badań w społeczeństwach wieloetnicznych	Cheng i in. (2018); Leong (2021)

Źródło: opracowanie własne.

Choć typologia ta porządkuje rodzaje niedostatków wiedzy, nie wskazuje procedury ich systematycznej identyfikacji ani sposobu przejścia od diagnozy do formułowania rekomendacji badawczych i praktycznych. Właśnie tę lukę metodologiczną podejmuje niniejszy artykuł.

PROPOZYCJA AUTORSKICH RAM METODOLOGICZNYCH

Dotychczasowe podejścia do identyfikacji luk badawczych opierają się głównie na systematycznych przeglądach literatury, analizach bibliometrycznych oraz strategiach hybrydowych łączących różne metody analizy (Robinson, Saldanha, McKoy, 2011; Donthu i in., 2021; Marzi, Balzano, Caputo, 2025; Turnbull, Chugh, Luck, 2023). Podejścia te wzmacniają rygor diagnozy stanu wiedzy, jednak rzadziej obejmują pełny proces przejścia od identyfikacji problemu naukowego do operacjonalizacji wyników w postaci rekomendacji badawczych i praktycznych.

W odpowiedzi na tę lukę proponuje się pięcioetapowe, interdyscyplinarne ramy identyfikacji luk badawczych, integrujące podejścia ilościowe i jakościowe w uporządkowanym procesie analitycznym. Model ma charakter koncepcyjno-metodologiczny: porządkuje procedurę identyfikacji luk, ale nie stanowi jeszcze narzędzia empirycznie zwalidowanego. Stanowi syntezę praktyk bibliometrycznego mapowania wiedzy (Donthu i in., 2021), procedur systematycznych przeglądów (Marzi i in., 2025), strategii hybrydowych (Turnbull i in., 2023) oraz interpretacyjnych analiz kontekstowych (Sahni, Sinha, 2016). Obejmuje pięć powiązanych etapów: eksplorację, systematyzację, triangulację, interpretację oraz aplikację. Zestawienie przedstawiono w tabeli 3.

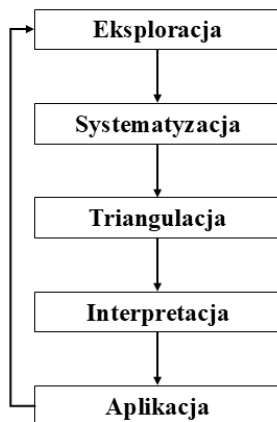
Tabela 3. *Pięcioetapowe ramy identyfikacji luk badawczych – struktura operacyjna*

Krok	Cel główny	Działania i kryterium przejścia	Kluczowe źródła
Eksploracja	Wstępne rozpoznanie pola badawczego	Mapowanie źródeł, trendów i słów kluczowych. Przejście dalej następuje po określeniu zakresu problemu, wstępnej puli źródeł oraz potencjalnych obszarów niedoreprezentowanych	Donthu i in. (2021); Collyer (2018)
Systematyzacja	Strukturyzacja i mapowanie literatury	Ustalenie kryteriów włączenia i wyłączenia źródeł, selekcja publikacji, SLR i analiza bibliometryczna. Przejście dalej następuje po uporządkowaniu korpusu literatury i wyodrębnieniu głównych kategorii analizy	Marzi i in. (2025); Robinson i in. (2011)
Triangulacja	Integracja wyników ilościowych i jakościowych	Konfrontacja map cytowań, analizy treści, perspektywy badacza i przyjętej metodyki. Przejście dalej następuje, gdy potencjalne luki zostają potwierdzone w więcej niż jednej perspektywie analitycznej	Turnbull i in. (2023); Leong (2021); Konecki (2000)
Interpretacja	Wyjaśnienie przyczyn luk	Osadzenie luk w kontekście teoretycznym, metodologicznym, społecznym i instytucjonalnym. Przejście dalej następuje po przypisaniu luk do określonych typów i uzasadnieniu ich znaczenia	Sahni, Sinha (2016); Hubbard (2015)
Aplikacja	Operacjonalizacja wyników	Formułowanie pytań badawczych, rekomendacji i kierunków dalszych badań. Etap kończy się przygotowaniem agendy badawczej lub praktycznej, która może inicjować kolejną fazę eksploracji	Cheng i in. (2018); Mariani i in. (2022)

Źródło: opracowanie własne.

Sekwencyjno-cykliczny charakter modelu przedstawiono na rysunku 1.

Rysunek 1. *Pięcioetapowy model identyfikacji luk badawczych*

Źródło: opracowanie własne.

Model ma charakter sekwencyjny, lecz iteracyjny – wyniki etapu aplikacji mogą inicjować kolejną fazę eksploracji. Etap eksploracji polega na wstępnym rozpoznaniu stanu wiedzy przy wykorzystaniu literatury akademickiej oraz innych źródeł danych, w celu identyfikacji głównych trendów badawczych i potencjalnych obszarów niedoreprezentowanych (Donthu i in., 2021).

Systematyzacja obejmuje uporządkowanie zgromadzonego dorobku przy użyciu procedur systematycznego przeglądu literatury i analiz bibliometrycznych, umożliwiając mapowanie struktur wiedzy oraz identyfikację dominujących paradygmatów badawczych (Robinson i in., 2011; Marzi i in., 2025).

Triangulacja polega na integracji analiz ilościowych i jakościowych poprzez konfrontację wyników analiz strukturalnych z pogłębioną analizą treści publikacji. W proponowanym modelu nie ogranicza się ona jednak wyłącznie do syntezy danych, lecz obejmuje także refleksję nad perspektywą badacza oraz przyjętą metodyką postępowania. Takie ujęcie nawiązuje do procedur triangulacji w badaniach jakościowych, w których wzmacnianie trafności interpretacji wymaga zestawiania różnych źródeł, metod i perspektyw analitycznych (Konecki, 2000; Turnbull i in., 2023).

Interpretacja obejmuje osadzenie zidentyfikowanych luk w kontekście teoretycznym, społecznym i instytucjonalnym oraz analizę przyczyn ich powstawania (Sahni, Sinha, 2016; Hubbard, 2015).

Ostatni etap, aplikacja, polega na operacjonalizacji wyników poprzez formułowanie rekomendacji badawczych i praktycznych (Cheng, Edwards, Darcy, 2018; Mariani i in., 2022). Kryteria przejścia wskazane w tabeli 3 mają charakter porządkujący i wymagają dalszego testowania w badaniach empirycznych oraz w różnych kontekstach dyscyplinarnych.

Proponowane ramy mają charakter integracyjny i procesowy. W odróżnieniu od podejść koncentrujących się wyłącznie na technice przeglądu literatury obejmują pełen cykl identyfikacji, interpretacji i operacjonalizacji luk badawczych, umożliwiając przejście od diagnozy stanu wiedzy do projektowania kierunków dalszych badań.

DEMONSTRACJA ZASTOSOWANIA MODELU – MINISTUDIUM PRZYPADKU

Ministudium przypadku ma charakter ilustracyjny i służy pokazaniu sposobu zastosowania proponowanego modelu w obszarze badań nad lojalnością konsumentką, personalizacją algorytmiczną i marketingiem cyfrowym. Nie stanowi ono pełnej walidacji empirycznej modelu, lecz demonstruje jego operacyjne wykorzystanie w procesie przejścia od rozpoznania problemu naukowego do sformułowania luk badawczych i rekomendacji.

W pierwszym etapie – eksploracji – punktem wyjścia było szerokie rozpoznanie literatury dotyczącej lojalności konsumentkiej, personalizacji algorytmicznej oraz relacji konsument–marka w środowisku cyfrowym. Celem było określenie, czy problem trwałości lojalności klientów w warunkach personalizacji opartej na sztucznej inteligencji jest wystarczająco rozpoznany. Efektem etapu było wskazanie wstępnego obszaru problemowego: relacji między intensywnością personalizacji cyfrowej a długoterminową lojalnością konsumentów.

W drugim etapie – systematyzacji – zawężono analizę do publikacji odpowiadających przyjętym kryteriom tematycznym i jakościowym, obejmujących badania nad lojalnością, doświadczeniem konsumentkim, personalizacją cyfrową oraz marketingiem opartym na danych. Uporządkowanie literatury

pozwoili wyodrębnić dominujące podejścia badawcze, najczęściej stosowane metody oraz główne konteksty empiryczne. Kryterium przejścia do kolejnego etapu było uzyskanie uporządkowanego korpusu publikacji i identyfikacja powtarzających się wzorców badawczych.

Na etapie triangulacji zestawiono wyniki analizy strukturalnej literatury z pogłębioną analizą treści wybranych publikacji. Porównano deklarowane kierunki rozwoju badań, dominujące modele teoretyczne, typy danych oraz konteksty geograficzne. Uwzględniono także refleksję nad perspektywą badacza i przyjętą metodyką, aby ograniczyć ryzyko jednostronnej interpretacji. Efektem triangulacji było potwierdzenie, że problem lojalności w środowisku personalizacji algorytmicznej jest obecny w literaturze, ale często analizowany przy użyciu klasycznych modeli relacji konsument–marka.

W kolejnym etapie – interpretacji – zidentyfikowane niedostatki wiedzy zostały osadzone w szerszym kontekście teoretycznym, metodologicznym i społecznym. Wyróżniono trzy główne typy luk: teoretyczną, wynikającą z niedostosowania klasycznych modeli lojalności do warunków personalizacji algorytmicznej; metodologiczną, związaną z przewagą badań ilościowych i ograniczonym wykorzystaniem podejść mieszanych; oraz kontekstualną, wynikającą z koncentracji analiz w gospodarkach rozwiniętych i niedostatecznego uwzględnienia rynków o różnym poziomie rozwoju cyfrowego.

Ostatni etap – aplikacja – polegał na przełożeniu zidentyfikowanych luk na rekomendacje dla dalszych badań. Na tej podstawie wskazano potrzebę prowadzenia badań longitudinalnych nad trwałością relacji konsument–marka, integracji metod ilościowych i jakościowych w analizie doświadczeń konsumentckich oraz rozszerzenia badań na rynki o zróżnicowanym poziomie rozwoju cyfrowego. Zastosowanie modelu pozwoliło więc przejść od ogólnego problemu naukowego do sformułowania konkretnych luk badawczych oraz propozycji dalszej agendy badawczej.

DYSKUSJA

Analiza metod identyfikacji luk badawczych wskazuje na ich komplementarne zalety, ale również ograniczenia. Przeglądy literatury zapewniają rygor i transparentność procedury (Robinson i in., 2011; Snyder, 2019), bibliometria umożliwia mapowanie struktur wiedzy i dynamiki rozwoju pola badawczego (Donthu i in., 2021), natomiast podejścia hybrydowe sprzyjają integracji analiz ilościowych i jakościowych (Turnbull, Chugh, Luck, 2023). Podejścia te wzmacniają diagnozę stanu wiedzy, jednak nie zawsze prowadzą do pełnej operacjonalizacji luk w postaci pytań badawczych, rekomendacji metodologicznych i kierunków dalszych badań.

Współczesne frameworki identyfikacji luk badawczych różnią się przede wszystkim zakresem i funkcją. Donthu i in. (2021) koncentrują się na procedurze analizy bibliometrycznej, umożliwiającej identyfikację struktur intelektualnych, relacji cytowań i trendów tematycznych. Snyder (2019) akcentuje rolę przeglądu literatury jako metody syntezy wiedzy i budowania podstaw dla dalszych badań. Marzi, Balzano i Caputo (2025) proponują zintegrowanie systematycznego przeglądu literatury z analizą bibliometryczną w procesie rozwoju teorii, natomiast Turnbull i in. (2023) wskazują na wartość hybrydowych przeglądów systematyczno-narracyjnych w naukach społecznych.

Na tle tych podejść proponowany model nie zastępuje istniejących metod, lecz integruje je w procesową procedurę identyfikacji luk badawczych. Jego odmienność polega na połączeniu pięciu etapów: eksploracji, systematyzacji, triangulacji, interpretacji i aplikacji. W odróżnieniu od podejść skoncentrowanych głównie na mapowaniu literatury lub technice syntezy, model obejmuje także wyjaśnienie przyczyn luk oraz ich przełożenie na rekomendacje badawcze i praktyczne.

Istotne znaczenie ma również odniesienie do bibliometrycznego przeglądu literatury jako metody badania problemów naukowych w naukach o zarządzaniu i jakości (Szarucki, 2025). W tym ujęciu bibliometria nie służy wyłącznie ilościowemu opisowi dorobku naukowego, lecz może wspierać identyfikację i porządkowanie problemów naukowych. Proponowany w niniejszym artykule model rozwija tę perspektywę, traktując lukę badawczą jako

operacyjne doprecyzowanie problemu naukowego oraz etap prowadzący do sformułowania dalszej agendy badawczej.

Szczególną rolę w modelu odgrywa triangulacja. Nie ogranicza się ona do zestawienia danych ilościowych i jakościowych, lecz obejmuje także konfrontację źródeł, metod, perspektywy badacza i przyjętej metodyki postępowania (Konecki, 2000). Dzięki temu możliwe jest przejście od prostego wskazania braków w literaturze do identyfikacji ich przyczyn teoretycznych, metodologicznych i kontekstualnych. Triangulacja pełni więc funkcje kontrolną i interpretacyjną, ograniczając ryzyko jednostronnego rozpoznania luki badawczej.

Włączenie etapu aplikacji rozszerza zakres identyfikacji luk poza wymiar diagnostyczny. Model nie kończy się na stwierdzeniu, że określony obszar jest niedostatecznie rozpoznany, lecz prowadzi do sformułowania pytań badawczych, rekomendacji metodologicznych oraz wskazania kierunków dalszych analiz. Dzięki temu może wspierać zarówno rozwój teorii, jak i projektowanie badań użytecznych dla praktyki społecznej, organizacyjnej i instytucjonalnej.

Zaproponowane ramy mogą znaleźć zastosowanie w różnych dziedzinach nauk społecznych, wspierając identyfikację nowych modeli teoretycznych, diagnozę niedostatków wiedzy oraz rozwój badań w zróżnicowanych kontekstach kulturowych i instytucjonalnych (Bögenhold, Fink, Kraus, 2014; Collyer, 2018; Cheng, Edwards, Darcy, 2018). Ich użyteczność jest szczególnie widoczna w badaniach interdyscyplinarnych, w których problem naukowy wymaga połączenia różnych perspektyw teoretycznych, metodologicznych i empirycznych.

Model ma jednak ograniczenia. Jego zastosowanie wymaga szerokich kompetencji metodologicznych, dostępu do zróżnicowanych źródeł oraz odpowiedniego zasobu czasu. Ponadto proponowane ramy mają charakter koncepcyjno-metodologiczny i wymagają dalszej walidacji empirycznej w różnych dyscyplinach, typach przeglądów literatury oraz kontekstach badawczych. Przyszłe badania powinny zatem porównać efektywność modelu z innymi strategiami identyfikacji luk oraz ocenić jego przydatność w praktyce projektowania badań.

IMPLIKACJE

Proponowane ramy generują implikacje teoretyczne, metodologiczne i praktyczne wynikające z ich charakteru procesowego i interdyscyplinarnego.

W wymiarze teoretycznym model porządkuje relację między problemem naukowym a luką badawczą. Problem naukowy wyznacza szerszy obszar wymagający wyjaśnienia, natomiast luka badawcza wskazuje konkretny niedostatek wiedzy, teorii, metody lub kontekstu. Dzięki temu identyfikacja luk może zostać włączona do procesu rozwoju teorii, wspierając budowę bardziej spójnych i kontekstowo osadzonych modeli wyjaśniających (Collyer, 2018; Bøgenhold, Fink, Kraus, 2014; Hubbard, 2015).

W wymiarze metodologicznym ramy integrują etapy często analizowane oddzielnie: eksplorację literatury, systematyzację źródeł, triangulację, interpretację i aplikację. Szczególne znaczenie mają kryteria przejścia między etapami, które zwiększają przejrzystość procedury i ograniczają ryzyko arbitralnego wskazywania luk. Model podkreśla również, że triangulacja powinna obejmować nie tylko zestawienie danych ilościowych i jakościowych, lecz także refleksję nad perspektywą badacza, doбором źródeł oraz przyjętą metodyką postępowania.

W wymiarze praktycznym ramy mogą wspierać badaczy, zespoły projektowe oraz instytucje w diagnozowaniu obszarów, w których wiedza naukowa jest niewystarczająca względem potrzeb praktyki społecznej i organizacyjnej. Model umożliwia przejście od rozpoznania niedostatków wiedzy do formułowania pytań badawczych, rekomendacji metodologicznych oraz określenia kierunków dalszych analiz. Może być użyteczny zwłaszcza w badaniach nad zmianami organizacyjnymi, zachowaniami konsumentckimi, transformacją cyfrową i problemami społecznymi (Mariani, Perez-Vega, Wirtz, 2022; Cheng, Edwards, Darcy, 2018).

Należy jednak podkreślić, że proponowane ramy mają charakter koncepcyjno-metodologiczny. Ich wartość polega na uporządkowaniu procesu identyfikacji luk badawczych, natomiast pełna ocena ich skuteczności wymaga dalszego testowania w różnych dyscyplinach, typach przeglądów literatury i kontekstach badawczych.

WNIOSKI

Celem artykułu było opracowanie interdyscyplinarnych ram metodologicznych identyfikacji luk badawczych w naukach społecznych. Analiza dotychczasowych podejść wykazała, że systematyczne przeglądy literatury, analizy bibliometryczne oraz strategie hybrydowe wzmacniają rygor diagnozy stanu wiedzy, lecz rzadziej obejmują pełny proces przejścia od rozpoznania problemu naukowego do interpretacji i operacjonalizacji zidentyfikowanych luk.

Proponowany pięcioetapowy model obejmuje eksplorację, systematyzację, triangulację, interpretację i aplikację. Jego wkład polega na ujęciu identyfikacji luk jako procesu sekwencyjno-cyklicznego, w którym każdy etap prowadzi do określonego rezultatu i stanowi podstawę przejścia do kolejnej fazy analizy. Model łączy diagnozę stanu wiedzy, wyjaśnienie przyczyn niedostatków oraz formułowanie rekomendacji dla dalszych badań.

Artykuł wskazuje również, że luka badawcza nie powinna być traktowana jako prosty zamiennik problemu naukowego, lecz jako jego operacyjne doprecyzowanie. Tak rozumiana luka pozwala określić, jaki typ niedostatku wiedzy uzasadnia podjęcie dalszych badań: empiryczny, teoretyczny, metodologiczny lub kontekstualny.

Wkład artykułu ma charakter koncepcyjno-metodologiczny. Proponowane ramy porządkują procedurę identyfikacji luk badawczych, ale nie stanowią jeszcze empirycznie zwalidowanego narzędzia. Przyszłe badania powinny koncentrować się na testowaniu modelu w różnych dyscyplinach nauk społecznych, porównaniu jego efektywności z innymi strategiami identyfikacji luk oraz analizie jego zastosowania w praktyce projektowania badań.

REFERENCES

- Bögenhold, D., Fink, M., Kraus, S. (2014). Integrative entrepreneurship research: Bridging the gap between sociological and economic perspectives. *International Journal of Entrepreneurship and Venturing*, 6(2), 36–56, <https://doi.org/10.1504/IJEV.2014.062748>
- Cheng, M., Edwards, D., Darcy, S. (2018). A tri-method approach to a review of adventure tourism literature: Bibliometric analysis, content analysis, and a quantitative systematic literature review. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 42(8), 1326–1358, <https://doi.org/10.1177/1096348016640588>
- Collyer, F.M. (2018). Global patterns in the publishing of academic knowledge: Global North, global South. *Current Sociology*, 66(1), 56–73, <https://doi.org/10.1177/0011392116680020>
- Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., Lim, W.M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 133, 285–296, <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070>
- Hubbard, R. (2015). *Corrupt research: The case for reconceptualizing empirical management and social science*. Los Angeles, CA: SAGE Publications.
- Konecki, K.T. (2000). *Studia z metodologii badań jakościowych. Teoria ugruntowana*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Kum, G., Berglund, O., Hollander, J. (2025). Lost in definition: Unravelling microplastics from marine coatings through bibliometrics science mapping in thematic analysis and systematic narrative literature review. *Environmental Sciences Europe*, 37(1), Article 38, <https://doi.org/10.1186/s12302-025-01070-4>
- Leong, C. (2021). Narratives and water: A bibliometric review. *Global Environmental Change*, 69, Article 102293, <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2021.102293>
- Linnenluecke, M.K., Marrone, M. (2020). Conducting systematic literature reviews and bibliometric analyses. *Australian Journal of Management*, 45(2), 175–194, <https://doi.org/10.1177/0312896219877678>
- Mariani, M.M., Perez-Vega, R., Wirtz, J. (2022). AI in marketing, consumer research and psychology: A systematic literature review and research agenda. *Psychology & Marketing*, 39(4), 755–776, <https://doi.org/10.1002/mar.21619>
- Marzi, G., Balzano, M., Caputo, A. (2025). Guidelines for combining systematic literature reviews and bibliometric analyses: Ten steps for theory development. *International Journal of Management Reviews*, 27(1), 55–77, <https://doi.org/10.1111/ijmr.12381>
- Merkel-Davies, D.M., Brennan, N.M. (2011). A conceptual framework of impression management: New insights from psychology, sociology and critical perspectives. *Accounting and Business Research*, 41(5), 415–437, <https://doi.org/10.1080/00014788.2011.574222>

- Oishi, S., Kesebir, S., Snyder, B.H. (2009). Sociology: A lost connection in social psychology. *Personality and Social Psychology Review*, 13(4), 334–353, <https://doi.org/10.1177/1088868309347835>
- Paul, J., Criado, A.R. (2020). The art of writing literature review: What do we know and what do we need to know? *International Business Review*, 29(4), Article 101717, <https://doi.org/10.1016/j.ibusrev.2020.101717>
- Robinson, K.A., Saldanha, I.J., McKoy, N.A. (2011). Frameworks for determining research gaps during systematic reviews. *Journal of Clinical Epidemiology*, 64(12), 1325–1330, <https://doi.org/10.1016/j.jclinepi.2011.06.018>
- Rouhani, S., Bozorgi, M. (2024). Identifying research gaps in management and information systems: A systematic review approach, *Management Research Review*, 47(2), 233–257, <https://doi.org/10.1108/MRR-06-2022-0412>
- Sahni, S., Sinha, C. (2016). Systematic literature review on narratives in organizations: Research issues and avenues for future research. *Vision: The Journal of Business Perspective*, 20(4), 196–206, <https://doi.org/10.1177/0972262916678085>
- Sarstedt, M., Bengart, P., Shaltoni, A.M. (2018). The use of sampling methods in advertising research: A gap between theory and practice. *International Journal of Advertising*, 37(5), 777–794, <https://doi.org/10.1080/02650487.2017.1348329>
- Snyder, H. (2019). Literature review as a research methodology: An overview and guidelines. *International Journal of Management Reviews*, 21(3), 333–339, <https://doi.org/10.1111/ijmr.12195>
- Sudhir, K., Priester, J., Shum, M., Atkin, D., Foster, A. (2015). Research opportunities in emerging markets: An inter-disciplinary perspective from marketing, economics, and psychology, *Customer Needs and Solutions*, 2(4), 241–252, <https://doi.org/10.1007/s40547-015-0044-1>
- Szarucki, M. (2025). Bibliometryczny przegląd jako metoda badania problemów nauk o zarządzaniu i jakości. *Przegląd Organizacji*, 4, 3–12, <https://doi.org/10.33141/po.2025.04.01>
- Turnbull, S., Chugh, R., Luck, E. (2023). Hybrid systematic–narrative literature reviews: Methodological insights for social sciences. *Social Sciences & Humanities Open*, 7(1), Article 100381, <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2022.100381>